

УДК 368.013

*К. В. Багацька,
к. е. н., доцент,
доцент кафедри фінансів Національного університету харчових технологій, м. Київ*

ДОСЛІДЖЕННЯ АКТИВНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ У ВЗАЄМОДІЇ ЗІ СТРАХОВИМ РИНКОМ УКРАЇНИ *

*K. V. Bagatska
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of Finance Department,
National University of Food Technologies, Kyiv, Ukraine*

INVESTIGATION LEGAL ENTITIES ACTIVITY IN INTERACTION WITH INSURANCE MARKET OF UKRAINE

Кризові явища в фінансовому і реальному секторах економіки 2014-2015 рр. спричинили суттєвий вплив на взаємодію юридичних осіб і страхових компаній. Метою дослідження було визначення ролі юридичних осіб у розвитку страхового ринку України в пост-кризовий період та розробка пропозицій щодо удосконалення співпраці між підприємствами і страховими компаніями. В ході дослідження було встановлено кількісні наслідки кризи на фінансові взаємовідносини між страховиками і реальним сектором. З'ясовано, що з боку страховиків поряд з триваючою тенденцією до зменшення їх кількості, відбувається нарощення обсягів надходжень і виплат саме за видами страхування, характерними для юридичних осіб. Доведено вищу ефективність співпраці страховиків з клієнтами-юридичними особами як за обсягами, так і за співвідношенням премії-виплати. Підкреслено, що з боку юридичних осіб – клієнтів страхових компаній, частка витрат на страхування у загальній структурі витрат залишається низькою, що вказує на необхідність активнішого вживання заохочувальних заходів для більшого залучення реального сектору у страхові відносини.

Crisis phenomena in the financial and real sectors of economy for 2014-2015 have had a significant impact on the interaction between legal entities and insurance companies. The purpose of the study is to emphasize the role of legal entities in the development of the insurance market of Ukraine in the post-crisis period and the development of proposals for improving cooperation between enterprises and insurance campaigns. In the article the quantitative effects of the crisis on the financial relationship between insurance companies and the real sector companies was determined. In the course of the study, it was established that from the side of insurers along with the continuing tendency to reduce their number, there is an increase in revenues and payments based on the types of insurance typical of legal entities. It is proved that the effectiveness of cooperation between insurers and clients-legal entities both in terms of volume and on the ratio of premium-payments. The number of insurance contracts with legal entities is relatively small, but the volume of revenues from legal entities far exceeds the aggregate income from individuals. In addition, the growth of the average amount of gross insurance premiums for one insurance contract indicates a gradual increase in the financial capacity of enterprises to purchase insurance services and reduce the risks of significant property losses that would be offset by legal entities at their own expense

And the level of insurance payments to legal entities is significantly smaller than individuals. It was emphasized that from the side of legal entities - clients of insurance companies, the share of insurance expenses in the general structure of expenses remains low, which indicates the need for more active use of incentive measures for more involvement of the real sector in insurance relations. The assumption about promoting medical reform in the intensification relations between insurers and clients - legal entities is made.

Ключові слова: страховий ринок, страховики, юридичні особи, страхові премії, страхові виплати.

Key words: insurance market, insurers, legal entities, insurance premiums, insurance payments.

Актуальність теми дослідження.

Функціонування страхового ринку спрямоване на створення ефективної системи захисту інтересів громадян, підприємств, держави та на підтримку соціальної стабільності суспільства. Розвиток страхування є важливим з метою усунення негативних наслідків збитків, відшкодування яких дає позитивні макроекономічні результати. Зростання ризику в усіх сферах людського життя та господарської діяльності зумовлює необхідність захисту громадян та юридичних осіб від можливих втрат. За допомогою страхування створюються певні фінансові гарантії стабільності і прибутковості виробництва на випадок настання несприятливих ситуацій у будь-якій підприємницькій структурі, що входить до складу ринкового механізму. [1, с.215].

Дослідження теоретичних та практичних положень щодо ролі страхування в забезпеченні ефективних умов функціонування та розвитку підприємств і організацій присвячені роботи В. В. Железняк, О. Є. Кропотіної, М. В. Мниха, А. Н. Пономарьова, Л.В. Шірінян, Н.Г. Нагайчук, Н.М. Третьак та ін.

Метою даного дослідження є визначення ролі юридичних осіб у розвитку страхового ринку України в пост-кризовий період та розробка пропозицій щодо удосконалення співпраці між підприємствами і страховими компаніями.

Результати. Ринок страхових послуг, як і банківський ринок, поступово почав долати кризові явища 2014-2015 років і збільшувати обсяги наданих послуг. Так, за рівнем капіталізації серед небанківських фінансових установ, ринок страхових послуг посідає друге місце.

Загальна кількість страхових компаній станом на 31.12.2017 становила 294, у тому числі СК "life" – 33 компанії, СК "non-life" – 271 компанія, (станом на 31.12.2016 – 310 компаній, у тому числі СК "life" – 39 компаній, СК "non-life" – 271 компанія). Отже, за даними платформи forinsure.com [2], кількість страхових компаній має тенденцію до зменшення. Так за 2017 рік порівняно з 2016 роком, кількість компаній зменшилася на 16 СК, (а саме на 15,4% по life компаніям, порівняно з 2015 роком кількість зменшилася на 67). Зменшення по non-life компаніям склало за рік 12,5%. Поряд зі зменшенням кількості страховиків, частка страхових премій зростає, що свідчить про активізацію і оптимізацію страхового ринку.

За 2017 рік частка валових страхових премій у відношенні до ВВП залишились на рівні 2016 року та становила 1,5%; частка чистих страхових премій у відношенні до ВВП за 2017 рік становила 1,0%, що на 0,1 в.п. менше в порівнянні з відповідним показником 2016 року. У порівнянні з 2016 роком на 8 261,5 млн. грн. (23,5%) збільшився обсяг надходжень валових страхових премій, обсяг чистих страхових премій збільшився на 2 030,6 млн. грн. (7,7%) [2]. Зазначимо, що ці співвідношення є дуже низькими порівняно з країнами з розвинутою економікою.

Збільшення валових страхових платежів спостерігалось майже за всіма видами страхування (табл.1), що наочно демонструє активізацію діяльності на страховому ринку України.

Таблиця 1.
Динаміка зростання валових страхових платежів за всіма видами страхування за 2017 р.

Вид страхування	Абсолютне зростання, млн.грн.	Темп приросту, %
Страхування фінансових ризиків	1 997,7	55,5%
Автострахування (КАСКО, ОСЦПВ, "Зелена картка")	1 335,5	14,4%
Страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ	1 046,2	41,0%
Страхування майна	956,5	23,1%
Страхування відповідальності перед третіми особами	831,1	39,7%
Медичне страхування	525,8	22,3%
Страхування від нещасних випадків	471,4	56,3%
Страхування вантажів та багажу	312,1	7,1%
Авіаційне страхування	263,2	52,5%
Страхування медичних витрат	164,0	22,6%

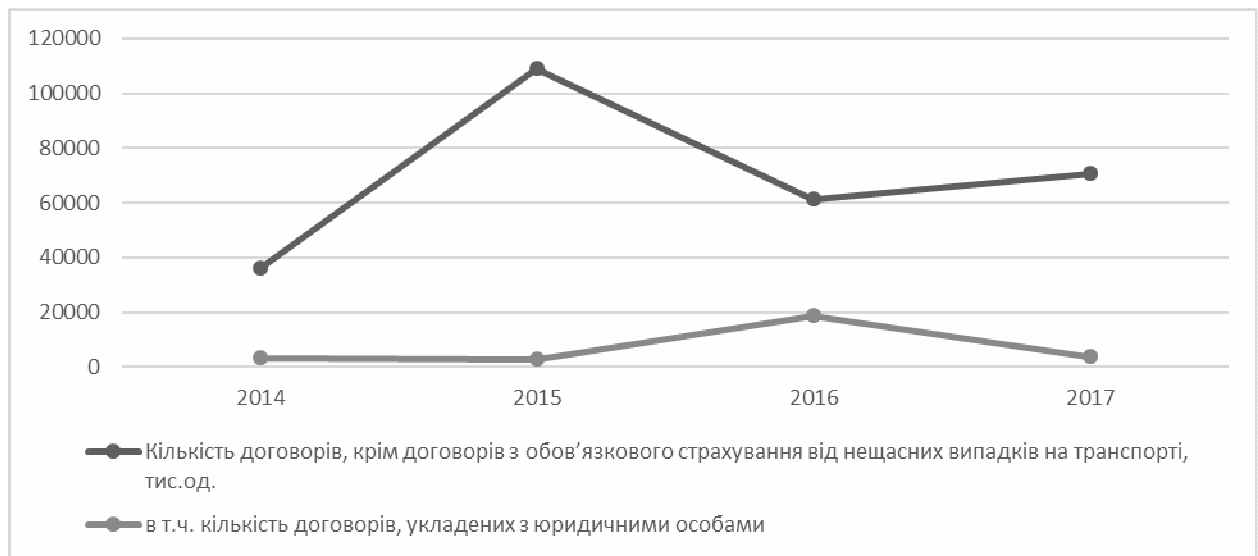
Джерело: складено за даними [2]

З таблиці 1 можна зробити висновок, що найбільшого приросту як в абсолютному, так і у відносному значенні набули платежі за договорами страхування фінансових ризиків, що свідчить про активізацію взаємодії страхового і банківського ринку і є позитивною тенденцією. Також, значними темпами приросту характеризується страхування від нещасних випадків і авіаційне страхування. Зазначимо, що в усіх цих видах страхування велику вагу як страхувальники мають юридичні особи – підприємства, установи і організації України. Адже у 2017-му році доларовий еквівалент ВВП України зріс з \$93,6 до \$112,2 млрд, або на 20,5% [3]. Отже, незважаючи на те, що даний приріст є номінальним, тобто містить у собі інфляцію, можна зробити припущення, що обсяг вільних ресурсів підприємств і організацій в 2017 році збільшився, що надало змогу використати їх залишки на страховому ринку.

Юридичні особи – підприємства і організації мають виключно важливу роль як страхувальники на страховому ринку, адже щодо них запроваджено більше видів обов'язкового страхування, вони фактично мають більше ресурсів і можливостей для користування страховими послугами.

На рис.1. зображено динаміку активності юридичних осіб на страховому ринку України.

З графіку можна зробити висновок, що основними клієнтами страхових компаній за кількістю договорів є фізичні особи, кількість укладених договорів з якими становить більше 90%. Слід звернути увагу, що в період найбільшого спаду договірної активності в 2016 році спостерігається зростання кількості укладених договорів з юридичними особами, яка досягла 30% від загальної кількості договорів.

Рис. 1. Динаміка активності юридичних осіб на страховому ринку України

Джерело: складено за даними [2,4]

Аналіз динаміки кількості договорів страхування в попередні періоди, проведений в роботі [6], свідчить про те, що кількість договорів, укладених протягом звітного періоду з юридичними особами, 2012 року становила 2 050 840 (8,8% від загальної кількості), 2013-го цей показник зменшився у 2,5 раза – до 2 669 191 договору, що становило всього 3,6% від укладених договорів страхування. Тобто дана тенденція на страховому ринку є тривалою.

Проте за обсягами надходження валових страхових премій юридичні особи випереджають фізичних і обсяги надходження коштів мають позитивну динаміку (табл. 2).

Таблиця 2.
Динаміка валових страхових премій від юридичних осіб

Валові страхові премії, млн.грн.	2014	2015	2016	2017
від юридичних осіб	17247,4	19496,5	21950,3	27876,2
у % від загальних премій	64,40%	65,60%	62,40%	64,20%
ланцюговий темп приросту, %	-	13,04	12,59	27,00

Джерело: складено за даними [2, 4, 5]

З табл. 2 випливає, що незважаючи на суттєво меншу частку укладених договорів, юридичні особи, як і очікувалось, надають страховим компаніям більшу за 62% частку надходжень від страхування, тобто робота з юридичними особами є ефективнішою з точки зору докладених зусиль агентів і обсягів укладених угод в порівнянні з і отриманими надходженнями.

Динаміка валових страхових виплат юридичним особам відображена в табл. 3.

Таблиця 3.
Динаміка валових страхових виплат юридичним особам

Валові страхові виплати, млн. грн.	2014	2015	2016	2017
від юридичних осіб	2202,8	4903	5042,6	4791,2
у % від загальних виплат	43,49%	60,53%	57,05%	47,29%
ланцюговий темп приросту, %	-	122,58	2,85	-4,99

Джерело: складено за даними [2, 4, 5]

На підставі отриманих даних можна констатувати, що обсяги виплат страхових відшкодувань юридичним особам очікувано є вищим, за обсяги виплат фізичним особам. Порівнюючи суми премій і виплат за даними табл.2 і 3 бачимо, що страхування юридичних осіб має бути прибутковим протягом усього періоду, що розглядається, адже величина виплат є набагато меншою за величину премій.

Також з метою оцінки ефективності і порівняння рівня виплат в залежності від типу страхувальника, розрахуємо рівень валових страхових виплат юридичним і фізичним особам, а саме визначимо рівень страхових валових виплат за юридичними особами протягом 2014-2017 в порівнянні з рівнем виплат за фізичними особами як відношення валових страхових виплат до валових страхових премій (табл. 4).

Таблиця 4.
Рівень валових страхових виплат за видами страхувальника

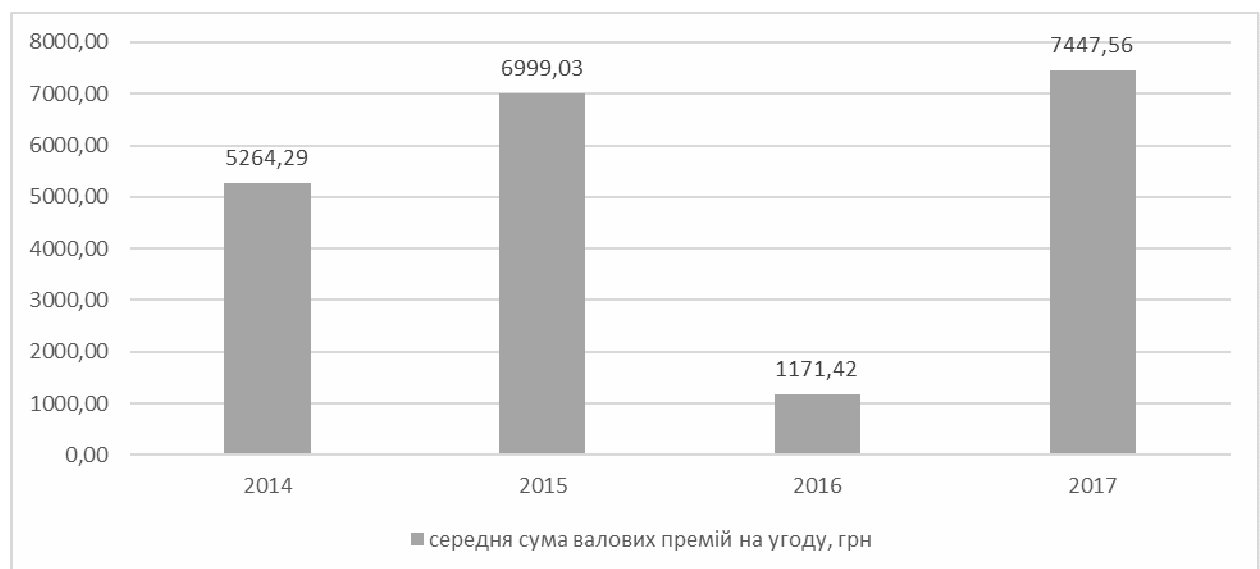
Валові страхові виплати, млн. грн.	2014	2015	2016	2017
Рівень валових страхових виплат юридичних осіб	12,8%	25,1%	23,0%	17,2%
Рівень валових страхових виплат фізичних осіб	30,1%	31,2%	28,7%	34,2%

Джерело: розраховано за даними [2, 4, 5]

Дані табл.4 наочно доводять, що ефективність страхування юридичних осіб перевищує ефективність страхування фізичних осіб, оскільки рівень страхових виплат за юридичними особами є значно меншим за рівень виплат фізичних осіб, лише в 2016 році ці рівні наближуються.

Таким чином, розраховані показники динаміки страхового ринку за юридичними особами свідчить, що страховий ринок поступово нарощує свою динаміку, його активність відновлюється, що видно і за кількістю договорів, і за обсягами страхових премій. Рівень страхових виплат показує, що взаємодія страховиків з юридичними особами є ефективнішою, ніж з фізичними, оскільки за меншої кількості укладених угод обсяги отриманих коштів від юридичних осіб перевищують обсяги отриманих страхових премій від фізичних осіб. Разом з тим, рівень страхових виплат за юридичними особами є меншим за рівень виплат фізичних осіб.

Опосередкована оцінка фінансових можливостей юридичних осіб – підприємств і організацій щодо укладання страхових угод проводиться за показником – середньої страхової премії на договір від страхувальника юридичної особи, динаміка якої зображена на рис. 2.

Рис. 2. Динаміка середньої суми валових премій на угоду, грн.

Джерело: розраховано за даними [2, 4, 5]

Як видно з рисунку, середня сума валових премій на одну страхову угоду, укладену з юридичною особою, мала позитивну динаміку протягом усього періоду, окрім 2016 року, в якому спостерігалось

максимальне збільшення кількості угод, укладених саме з юридичними особами. Це свідчить про поступове нарощення фінансових можливостей підприємств щодо придбання страхових послуг і зменшення ризиків значних майнових втрат, що мають бути компенсовані юридичними особами за власний кошт. Проте якщо порівняти абсолютне значення середньої суми угоди з попередніми періодами, дані про які містяться в праці [6], то можна також зробити висновок про зростання даного показника в динаміці, хоча на нашу думку це спричинене передусім впливом інфляційного фактору. В роботі [7] нами було досліджено середні витрати на страхування по банківській сфері, в результаті дослідження

було виявлено вкрай низьку частку витрат на страхування в структурі загальних витрат банків України (близько 3-5% в адміністративних витратах і значно менше 1% у загальних витратах банків), що підтверджують отримані нами розрахунки. Разом з цим, це доводить наявність значного потенціалу для розвитку страхового поля юридичних осіб.

Звітні дані Національної комісії з регулювання не містять інформації щодо структури страхових премій і виплат за видами страхування юридичних осіб окремо, проте в роботі [6] наводяться вказані дані. Так, автори зазначають, що аналіз динаміки і структури валових надходжень страхових платежів від юридичних осіб за видами добровільного страхування у 2012–2015 роках доводить, що 2012-го найбільшу питому вагу у страхових преміях добровільного страхування юридичних осіб становили страхування іншого майна – 23%, страхування фінансових ризиків – 19%, страхування від вогневих ризиків – 15%, страхування наземного транспорту – 11%, страхування залізничного транспорту – 9%. А 2013 року найбільшу питому вагу у страхових преміях добровільного страхування юридичних осіб посідали такі види: страхування іншого майна – 20%, страхування фінансових ризиків – 24%, страхування від вогневих ризиків – 15%, страхування наземного транспорту – 9%, страхування залізничного транспорту – 8%; 2014-го найбільшу питому вагу у страхових преміях добровільного страхування юридичних осіб становили страхування іншого майна – 20%, страхування фінансових ризиків – 24%, страхування від вогневих ризиків – 13%, страхування наземного транспорту – 10%, страхування залізничного транспорту – 10% [6, с. 72-73].

За даними 2016-2017 років загальна структура страхового ринку за видами зазнала певних змін, а саме зростання частки фінансових ризиків, що пов'язано з активізацією банківського страхування, страхування кредитів, страхування вантажів і багажу. Вважаємо, що саме ці види страхування збільшились за рахунок юридичних осіб.

У 2015 році порівняно з попереднім загальна величина страхових премій за договорами добровільного страхування, укладеними з юридичними особами, подвоїлася. На жаль, причиною такого росту є інфляційні процеси, що викликали зростання страхової оцінки і, відповідно, збільшення розміру страхових сум. З позиції структури надходжень страхових премій, то відбулися деякі зрушення, а саме до 12,43% зросла частка премій за договорами страхування майна іншого, ніж залізничний, наземний, водний і повітряний транспорт [6, с. 73]..

Що стосується обов'язкового страхування юридичних осіб, то відбувалося збільшення валових страхових премій за договорами обов'язкового страхування: 2013 року, порівняно з 2012-м, на 114 817,72 тис. грн (3,2%); 2014-го, порівняно з 2013 роком, на 180 557,47 тис. грн (4,8%); 2015 року темп приросту становив 25,6% [6, с. 73-74].

Позитивною тенденцією є зростання добровільного медичного страхування, яке в Україні переважно представлене у вигляді корпоративного пакету. У країнах Західної Європи, Америки та Японії найпоширенішим способом забезпечення співробітників підприємства додатковими соціальними гарантіями є надання співробітникові так званого соціального пакету, однієї з головних складових якого є страхування життя. Медичне страхування також слугує підвищенням мотивації співробітників, однак програми страхування життя дозволяють вирішити набагато більш широке коло питань. В Україні корпоративне страхування представлене добровільним медичним страхуванням здоров'я і накопичувальним страхуванням життя співробітників. Перше відноситься до ризикового страхування, по якому договори укладають на рік, і покриває діагностику, лікування та оплату медикаментів, необхідних для хворого службовця. У сегменті медичного страхування зараз працює близько 30 страхових компаній, не рахуючи компанії, які створені виключно під обслуговування окремих підприємств. Вартість корпоративного страхування для одного співробітника варіюється в межах 300-600 доларів США в рік, залежно від посади і самих лікарських послуг, які можна отримати по такому полісу. [1, с.218]. На нашу думку, проведення медичної реформи може сприяти розвитку корпоративного медичного страхування, що позитивно вплине на розвиток активності юридичних осіб на страховому ринку України.

Висновки. Таким чином, аналіз розвитку сегменту страхування юридичних осіб на страховому ринку України, показав, що незважаючи на негативні чинники впливу на ринок страхових послуг - скорочення кількості страховиків, вимоги докапіталізації (що в короткостроковому періоді є більше негативним, ніж позитивним фактором розвитку страховиків), політична і економічна нестабільність, загострення конкуренції на страховому ринку, зниження інтересу до страхування з боку потенційних клієнтів, ринок страхових послуг поступово нарощує свої обсяги, в тому числі і за рахунок зростання участі юридичних осіб у страхових відносинах.

На думку експертів, основними зовнішніми загрозами (з боку страховиків) для страхового ринку України, що впливають на якісні та кількісні показники страхування ризиків підприємств, є: низькі темпи ринкової трансформації та реструктуризації реального сектору економіки; слабкий і недостатньо прозорий фінансовий стан переважної більшості суб'єктів господарювання, низька платіжна дисципліна; прояви адміністративного впливу з боку органів державної влади на діяльність окремих страховиків та їхніх об'єднань

і недоліки податкового законодавства України; проблеми захисту прав кредиторів, включаючи недоліки правозастосування [8, с. 5].

Проте незважаючи на збільшення сукупної участі юридичних осіб у страхових відносинах, витрати на страхування в середньому на одну угоду є вкрай малими порівняно з обсягами доходів і витрат підприємств, установ і організацій в Україні, тому дослідження будь-яких залежностей між витратами на страхування і показниками діяльності українських компаній вважаємо недоцільними через ймовірно низьку значимість, що було вже доведено нами [7] на прикладі банківських установ.

Список використаних джерел.

1. Мамчур Р.М. Розвиток страхування юридичних осіб в Україні / Р.М. Мамчур / Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). - 2013. - № 2(4). - С. 214-220.
2. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Підсумки діяльності страхових компаній за 2017 рік - [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://forinsurer.com/files/file00634.pdf>
3. Доларовий ВВП України за 2017 рік виріс на 20,5% - [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zik.ua/news/2018/03/25/dolarovyy_vvp_ukrainy_za_2017_rik_vyris_na_205_1292137
4. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Підсумки діяльності страхових компаній за 2016 рік - [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.nfp.gov.ua/files/sk_%202016.pdf
5. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Підсумки діяльності страхових компаній за 2015 рік - [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://forinsurer.com/files/file00565.pdf>
6. Нагайчук Н.Г., Третяк Н.М. Аналіз стану страхового портфеля та оцінка ефективності страхування ризиків юридичних осіб в Україні / Н.Г. Нагайчук, Н. М. Третяк // Вісник університету банківської справи. – 2015. - №3. – С.70-79
7. Шірінян Л.В. Активність банківських установ на страховому ринку України / Л.В. Шірінян, К.В. Багацька, Н.І. Климаш // Облік і фінанси. – 2017. - № 3. – с. 132-139
8. Форіншурер. Insurance TOP презентував підсумки страхового ринку України за 2014 рік // Страхова справа. – 2015. – № 1 (57). – С. 5–9.

References.

1. Mamchur, R. M. (2013), Rozvytok strakhuvannya jurydychnykh osib v Ukraini [Development of legal entities insurance in Ukraine]. *Zbirnyk naukovykh pracj Tavrijskogho derzhavnogho aghrotekhnologichnogho universytetu (ekonomichni nauky)*, 2(4), 214-220.
2. Nacionalna komisija, shho zdijsnjuje derzhavne rehuljuvannja u sferi rynkiv finansovykh poslugh. (2018). Pidsumky dijalnosti strakhovykh kompanij za 2017 rik [Results of the activity of insurance companies for 2017]. Available at: <https://forinsurer.com/files/file00634.pdf>
3. Dolarovyj VVP Ukrainy za 2017 rik vyris na 20,5% [Ukraine's dollar GDP grew by 20.5% in 2017]. Available at: https://zik.ua/news/2018/03/25/dolarovyy_vvp_ukrainy_za_2017_rik_vyris_na_205_1292137
4. Nacionalna komisija, shho zdijsnjuje derzhavne rehuljuvannja u sferi rynkiv finansovykh poslugh. (2017). Pidsumky dijalnosti strakhovykh kompanij za 2016 rik [Results of the activity of insurance companies for 2016]. Available at: https://www.nfp.gov.ua/files/sk_%202016.pdf
5. Nacionalna komisija, shho zdijsnjuje derzhavne rehuljuvannja u sferi rynkiv finansovykh poslugh. (2016). Pidsumky dijalnosti strakhovykh kompanij za 2015 rik [Results of the activity of insurance companies for 2015]. Available at: <https://forinsurer.com/files/file00565.pdf>
6. Naghajchuk N.Gh., Tretjak N.M. (2015), Analiz stanu strakhovogho portfelja ta ocinka efektyvnosti strakhuvannya ryzykiv jurydychnykh osib v Ukraini [Analysis of the insurance portfolio performance and assessment the effectiveness of risk insurance of legal entities in Ukraine]. *Visnyk universytetu bankivskojji spravy*, 3, 70-79
7. Shirinyan L.V., Bagatska K.V., Klymash N.I. (2017). Aktyvnistj bankivskykh ustanov na strakhovomu rynku Ukrainy [Activity of banking institutions in the Ukrainian insurance market]. *Oblik i finansy*, 3, 132-139
8. Forinsurer (2015). Insurance TOP prezentuvav pidsumky strakhovogho rynku Ukrainy za 2014 rik [Insurance TOP presented the results of the insurance market of Ukraine for 2014]. *Strakhova sprava*, 1, 5-9.

* Результати дослідження отримано в рамках держбюджетної теми кафедри фінансів НУХТ «Комплексна оцінка та шляхи підвищення конкурентоспроможності страхового ринку України в контексті європейської інтеграції» (номер державної реєстрації 0117U001246, наказ МОНУ №198 від 10.02.2017, термін виконання 2017-2019 рр., керівник проекту – Л.В. Шірінян)

Стаття надійшла до редакції 16.09.2018 р.